

Z dziejów propagandy. Wiele twarzy fake news'a

Krzysztof Gajewski
Instytut Badań Literackich PAN

Warszawa, 30 września 2018

Terminologia i genealogia

Dzieje fałszu od antyku do epoki post-industrialnej

Teoria i praktyka dezinformacji

Remedium: BHL (Bezpieczeństwo i Higiena Lektury)

Terminologia i genologia

Fake news = fałszywa wiadomość (nowość, nowina?)

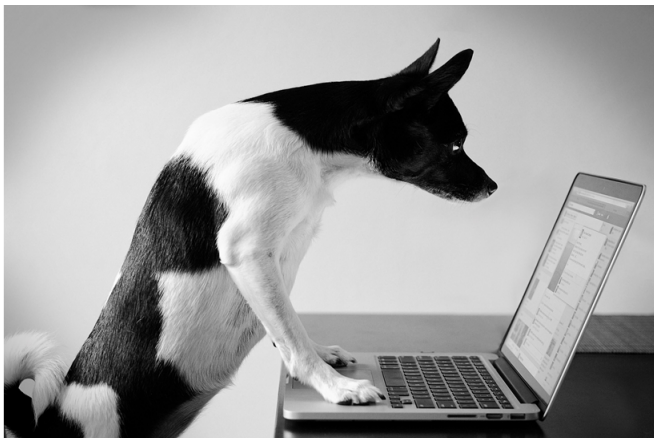
- słownik Collinsa: fake news to „fałszywa, często sensacyjna informacja rozpowszechniana w formie przekazu wiadomości”¹
- 1805–15; ze slangu włóczęgów: „zniszczyć, zrujnować, obrabować, zabić (kogoś), ukształtować (coś)”²
- podróbka, fałszerstwo, sfabrykowanie, udawanie, fingowanie

¹www.collinsdictionary.com/dictionary/english/fake-news

²”to do for, rob, kill (someone), shape (something)”,
www.dictionary.com/browse/fake

- fałszywa wiadomość (fejk) vs. fałszywe (fejkowe) konto (multikonto)
- agitacja (działanie doraźne) vs propaganda (długofalowe)

- plotka, pogłoska
- przesąd, legenda miejska
- kaczką dziennikarska, chochlik drukarski
- tabloid, żółta prasa
- hoax (człowiek z Piltdown, 1912; sprawa Sokala, 1996)
- humbug
- fałszywa wiadomość (fejk)
- klik-przynęta (clickbait)

7 Clickbait Advertisements You Won't Believe!

And we won't tell you more unless you click here right now.

2.7k Comments 11k Shares

Rysunek: Clickbait

Dzieje fałszu od antyku do epoki post-industrialnej

Z dziejów fałszywych wiadomości

- Rzym, 64 n.e. — Neron: pożar wzniecali chrześcijanie
- Europa, wiek XIII — donacja Konstantyna
- Dover, 1814 — Napoleon Bonaparte nie żyje
- Kielce, 1946 — Żydzi przetrzymywali dziecko
- USA, 1938 — Orson Welles: inwazja Marsjan
- Belgia, 2006 — rozpad Belgii

- kultura uczestnictwa (Henry Jenkins)
- infotainment
- post-prawda
- bańka filtrująca (Eli Pariser)

- fabryki trolli
- sieci botów (bot-nety)

Teoria i praktyka dezinformacji

Strategie dezinformacji wg Clarie Wardle

1. fałszywe połączenie (nagłówek nie odpowiada treści)
2. fałszywy kontekst
3. zmanipulowana treść
4. satyra lub parodia
5. zwodnicza treść (zwodnicze użycie treści na czyjąś niekorzyść)
6. treść oszukańcza (*impostor content*, gdy oszust podszywa się pod informatora)
7. treść całkowicie sfabrykowana³

³Claire Wardle, Fake news. It's complicated, <https://medium.com/1st-draft/fake-news-its-complicated-d0f773766c79>

Przyczyny i motywacje wg Clarie Wardle

1. kiepskie dziennikarstwo
2. parodiowanie
3. prowokacja, strategia skandalu ("*punk*")
4. pasja, namiętność (*passion*)
5. stronnictwo (*partisanship*)
6. wpływ polityczny/władza
7. propaganda⁴

⁴Claire Wardle, Fake news. It's complicated, <https://medium.com/1st-draft/fake-news-its-complicated-d0f773766c79>

Rysunek: „Żółć. Pomówienia i insynuacje” (2007-2009)⁵

Motywacje ludyczne, parodystyczne i satyryczne

MUZYKA

Dramat kapeli blackmetalowej. Nie mogą rozczytać swojego logo i zapomnieli jak się nazywają

2848 1

JESIEŃ

Wreszcie jest skuteczny sposób na chandrę. Nowe terapeutyczne łóżko pomoże wam przetrwać jesień

677 0

KARIERA

Dramat 30-latka. Zamienił swoje hobby w pracę i już nienawidzi swojego hobby

1411 0

Rysunek: „ASZ:Dziennik” (2011-?)⁶

⁶<https://aszdziennik.pl/>

Remedium: BHL (Bezpieczeństwo i Higiena Lektury)

Bertrand Russell:

- Czym jest wiedza?
- Wiedza to przekonanie jednocześnie
 1. prawdziwe
 2. uzasadnione

Miejsce prawdy zajmuje:

- Friedrich Nietzsche: wola mocy
- Karl Marks: baza ekonomiczna
- Sigmund Freud: libido

Podstawy Bezpiecznej i Krytycznej Lektury

1. Rozważyć źródło (rozumieć cele i intencje)
2. Czytać treść, nie tylko nagłówek (aby zrozumieć cały materiał)
3. Sprawdzić autorów, aby zweryfikować, czy są oni wiarygodni
4. Ocenic pomocnicze źródła (upewnić się, że podają te same informacje)
5. Sprawdzić datę publikacji (aby zobaczyć czy informacje są trafne i aktualne)
6. Upewnić się, czy nie jest to żart, aby określić, czy nie mamy do czynienia z satyrą
7. Przemyśleć własne uprzedzenia (aby zobaczyć, czy nie wpływają one na nasz osąd)
8. Zapytać ekspertów (uzyskać potwierdzenie od niezależnych ludzi dysponujących wiedzą)⁷

⁷Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich, za:
https://pl.wikipedia.org/wiki/Fake_news